

UMUMIY, KASBIY VA SHAXSIY KOMPETENSIYALAR

ОБЩИЕ, ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ И ЛИЧНОСТНЫЕ КОМПЕТЕНЦИИ

Haqnazarova Nilufar Kuranboyevna

Oliy ta'lim tizimi kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13162803>

Annotasiya: Maqolada umumiy, kasbiy va shaxsiy kompetensiyalar haqida olimlarning fikrlari tahlil qilingan, hamda Oliy ta'lim muassasalarida menejerlik kompetensiyasini takomillashtirish funksiyalari haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: Umumiy, kasbiy va shaxsiy kompetensiyalar, karera, menedjerlik.

Аннотация: В статье анализируются мнения ученых об общих, профессиональных и личностных компетенциях, а также приводятся сведения о функциях повышения управленческой компетентности в высших образовательных учреждениях.

Ключевые слова: общие, профессиональные и личностные компетенции, карьера, менеджмент.

Abstract: The article analyzes the opinions of scientists about general, professional and personal competencies, and also provides information about the functions of increasing managerial competence in higher educational institutions.

Key words: general, professional and personal competencies, career, management.

Bugungi kunda mutaxassislarining bilim va ko'nikmalari tezda eskirmoqda, shuning uchun olimlar va pedagoglar aniqlaganidek, kompetensiyaga asoslangan yondashuv ta'lim tizimida eng istiqbolli hisoblanadi.

Kompetensiya yondashuvi "kompetensiya" va "kompetentlik" tushunchalariga asoslanadi. Biz "kompetensiya" va "kompetentlik" tushunchalarini belgilashda Ye. Zeerning pozitsiyasiga amal qilamiz, unga ko'ra:

- kompetensiyalar - bu kasbiy faoliyatni ta'minlaydigan bilim, ko'nikma va qobiliyatlarning yaxlitligi, bu insonning o'z kompetentsiyalarini amalda qo'llash qobiliyatidir;
- kompetentlik - bu hayotiy vaziyatlarda va kasbiy faoliyatda yuzaga keladigan muammolarni samarali hal qilish qobiliyati. Kompetensiyalarning turli tasniflari mavjud.

Baydenko V.I. quyidagi klassifikatsiyani taklif qiladi: professional kompetensiyalar va umumiy kompetensiyalar (boshlang'ich, bazaviy, universal, fanlararo, metaprofessional, yuqori professional, ekspert (juda kuchli)).

Umumiy kompetensiyalar ta'lim amaliyotining barcha turlarida olingan bilim, tajriba, qadriyatlar, moyilliklarga asoslangan qobiliyat sifatida qaraladi.

Kasbiy kompetensiyalar ish joyining talablariga muvofiq kasbiy faoliyatni samarali amalga oshirishga imkon beradigan qobiliyatlar sifatida qaraladi.

I. A. Zimnaya quyidagi kompetensiyalar guruhlarini aniqlaydi:

- 1) shaxsning o'zi, shaxs sifatida, faoliyat sub'ekti, aloqa - shaxsiy kompetensiyalar bilan bog'liq kompetensiyalar;
- 2) shaxsning ijtimoiy o'zaro ta'siri va ijtimoiy muhit bilan bog'liq kompetensiyalar - ijtimoiy kompetensiyalar;
- 3) shaxsning kasbiy faoliyati bilan bog'liq kompetensiyalar

– kasbiy kompetensiyalar. 2007 yilda "Antropos-konsalting" kompaniyasi turli xil ish guruhlari uchun kompetensiyalar ro'yxatini taqdim yetadigan "rahbarning vakolatlari" (V. E. Subbotin) lug'at-ma'lumotnomasini nashr yetdi. Mutaxassislarning fikriga ko'ra, har qanday menejerning faoliyatini shartli ravishda bir nechta vakolat sohaslariga bo'lish mumkin:

- Maxsus kasbiy kompetensiya – menejerga o'zi mas'ul bo'lgan jarayonlar va funksiyalarning mazmunini tashkil etadigan masalalarni hal qilish uchun zarur bo'lgan kompetensiyalar (masalan, moliya va buxgalteriya hisobi, axborot texnologiyalari, muhandislik, kimyo, qurilish va boshqalar).
- Biznes kompetensiya - umumiy kompetensiyalar bo'lib, ular har qanday faoliyat sohasidagi menejerlar uchun zarurdir. Ushbu kompetensiyalarga vaziyatni tizimli tahlil qilish, strategik qarorlar qabul qilish, biznes muammolarini hal qilish uchun tashqi va ichki resurslarni jalb qilish, budjetlashtirish, daromadlar va xarajatlarni prognozlash, korxona xarajatlarini kamaytirish, hisobot berish va boshqalar kiradi.
- Bilimlarni boshqarish bo'yicha kompetensiya -menejerning axborot bilan ishlash, axborot oqimlarini boshqarish, tashkilotdagi o'rganish va rivojlanish jarayonlarini boshqarish qobiliyatini aks ettiradi (ma'lumot olish, konseptual, analitik fikrlash, muammolarni hal qilish, tashkiliy rivojlanish jarayonlarining mohiyatini tushunish, xodimlar tomonidan yangi bilim va ko'nikmalarni egallash jarayonini ta'minlash).
- Yetakchilik kompetensiya - menejerning o'z kuchini boshqarish, xodimlarni yo'naltirish, ularni qo'llab-quvvatlash, rag'batlantirish qobiliyatini aks ettiradi. Bundan tashqari, yetakchilik kompetensiyalari menejerning xodimlarda berilgan vazifaga e'tiborli bo'lish, turli jamoa bilan ishlash, ularning ijodiy faoliyatini qo'llab-quvvatlash va tashkilotda hamjamiyat tuyg'usini shakllantirish qobiliyatiga ega kabi faoliyat turlarini nazarda tutadi.
- Ijtimoiy yoki shaxslararo kompetensiya - menejerning insonlar (jamoatchilik, aksiyadorlar va boshqa manfaatdor tomonlar) bilan maqbul munosabatlarni o'rnatish va saqlash qobiliyatini anglatadi. Ushbu kompetensiyaning mavjudligi ma'lum ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishni talab qiladi, masalan, boshqa insonlarni va ularning xatti-harakatlarini tushunish, boshqalar bilan muloqot qilish va o'zaro ta'sir qilish qobiliyatlari, insonlarda motivatsion tuyg'ularni yaratish, shuningdek nizolarni oldini olish va hal qilish kompetensiyasi.
- Intrapersonal kompetensiya. Ular o'ziga bo'lgan ishonchga, atrof-muhitga ta'sir qilish tendensiyasiga, mavjud vaziyatni yaxshilash va tubdan o'zgartirish istagiga, natijalarga va o'z-o'zini rivojlantirishga e'tibor berishga, noaniqlik sharoitida harakat qilish qobiliyatiga, o'z-o'zini anglash va o'z-o'zini boshqarish qobiliyatlariga asoslangan.

Barcha kompetensiyalar uchta asosiy yo'nalish bo'yicha guruhlanadi:

- 1) ta'lim va innovatsion kompetensiyalar: tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish, aloqa va hamkorlik, ijodkorlik va innovatsiya;
- 2) raqamli savodxonlik kompetensiyalar: axborot savodxonligi, media savodxonlik, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) sohasidagi savodxonlik;
- 3) Karera va hayotiy kompetensiyalar: moslashuvchanlik, tashabbuskorlik va o'z-o'zini boshqarish, ijtimoiy va madaniyatlararo o'zaro ta'sir, mahsuldorlik va mas'uliyat.

Oliy ta'lim muassasasida menejerlik kompetensiyasini ko'rib chiqamiz. Tashkilotning yuqori toifadagi menejeridan asosiy talab etiladigan vazifalarilaridan biri birlamchi qo'l osti

xodimlarini boshqarishdir, o'rta toifadagi menejer esa, bo'limlar va ularning vazifasini boshqaradi, quyi toifadagi menejer insonlar va ularning vazifalarini boshqaradi.

Ushbu funksiyalarga muvofiq universitetning yuqori darajadagi menejerining kompetensiyasiga quyidagilar kiradi:

- strategik qarash (tashkiliy qarashlarni shakllantirish, ishlab chiqish va amalga oshirish); yetakchilik; rejalashtirish va tashkil etish (strategik maqsadlarni shakllantirish, strategik maqsadlarga erishish uchun strategiyani amalga oshirish); tizimli fikrlash; ishning yuqori standartlari; hissiy barqarorlik; tahlil va muammolarni hal qilish; yutuq/natijaga e'tibor qaratish; delegatsiya vakolat va javobgarlik; innovatsiya; yozma aloqa; universitet faoliyatiga yo'naltirish; tavakkal qilishga tayyorlik (xavfga tolerant munosabatda bo'lish); ta'sir; qo'l osti xodimlarini har tomonlama rivojlantirish; mulohazakorlik; og'zaki muloqot; stressga chidamlilik; mas'uliyat; raqamli ma'lumotlarni tahlil qilish.

Taktik vazifalarni hal qilish bilan shug'ullanadigan o'rta darajadagi universitet menejerining kompetensiyalari to'plamiga misol sifatida quyidalar kiradi:

- funksional rejalashtirish va tashkil etish (aniq operatsion faoliyatni amalga oshirish uchun qisqa muddatli rejalarni ishlab chiqish); yetakchilik; ishning yuqori standartlari; hissiy barqarorlik; tahlil qilish va muammolarni hal qilish; tizimli fikrlash; raqamli ma'lumotlarni tahlil qilish; yozma aloqa; muloqotda ishonuvchanlik; qat'iyatlilik; yutuqlar/natijalarga e'tibor qaratish; delegatsiya vakolat va mas'uliyat; shaxslararo munosabatlar; ta'sir; jamoaviy ish; universitetga sodiqlik; mas'uliyat; tafsilotlarga e'tiborlilik; moslashuvchanlik; stressga chidamlilik va h.k.

Quyi darajadagi menejering kompetensiyalari ro'yxatiga quyidagilar kiradi:

- operatsion rejalashtirish; guruhdagi liderlik; boshqaruv nazorati (xodimlarni monitoring qilish, baholash va maslahat berish); ishning yuqori standartlari; hissiy barqarorlik; yutuq/natijaga e'tibor qaratish (maqsadlarni belgilash va standartlarga erishish); mas'uliyat; muloqotda ishonuvchanlik; universitet jarayonlarini tushunish va bilish; axborotlarni yig'ish; tahlil qilish va muammolarni bartaraf qilish; jamoaviy ish; yozma aloqa; tafsilotlarga e'tiborlilik; moslashuvchanlik; stressga qarshilik.

References:

1. F.Zakirova, A.S.Djuraev. Ta'lim jarayonini tashkil etishda zamonaviy kompetensiyalar. 2024y
2. Гителман Л., Исаев А., Кожевников М. Менеджер нового поколения. Передовое управленческое образование. – Екатеринбург. – 2014.- 112 s.
3. Education system alignment for 21 st century skills: focus on assessment. . <https://www.brookings.edu/research/education-system-alignment-for21st-century-skills>
Компетенции 4К: формирование и отсценка. Практические рекомендации. – М.: Корпоратсия "Российский учебник", - 2019. – 76 s.
4. Менеджмент образования в условиях информатизации : монография / под ред. О. П. Осиповой. – Москва : МПГУ, 2021. – 440 s. – ISBN 978-5-4263-0943-2
5. Хайрулина Л. Управление развитием компетенций менеджеров // Лидерство и менеджмент. 2023., Том 10. №2. – 471–486.
6. doi: 10.18334/lim.10.2.117700

7. Сычева, Э. В. Подготовка креативных управленческих кадров в эпоху информатсионно-сифровых технологий / Сычева Э. В. – Текст : электронный // Образование и проблемы развития общества. – 2021. – № 1 (14). – S. 97- 102. – URL: <https://library.ru/item.asp?id=44832245>.

INNOVATIVE
ACADEMY